

Mladá veda

Young Science

Rozhovor s Eliškou Gunišovou

**Prehľad ľahkých betónov s využitím
odpadových plastov**

**Zakladanie onshore a offshore podnikov za účelom
daňového plánovania a daňovej optimalizácie**

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Jún 2015 (číslo 1)

Ročník tretí

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Helsinki 2014. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišin, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

doc. PaedDr. Peter Čuka, PhD. (Katedra cestovného ruchu, Slezská univerzita v Opavě)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra veřejné ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

REDAKCIA

Mgr. Richard Nikischer (Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha)

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD. šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

HISTORICKO-GEOGRAFICKÝ VÝVOJ A POSTAVENIE POBALTIA DO ZAČIATKU 20. STOROČIA

HISTORICAL-GEOGRAPHICAL DEVELOPMENT AND THE POSITION OF THE
BALTIC REGION TO THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Mgr. Viktor Verba¹

Autor pôsobí ako interný doktorand na Fakulte humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove. Magisterské štúdium ukončil v študijnom odbore učiteľstvo anglického jazyka a literatúry a geografie. Vo svojom výskume sa venuje geopolitickým aspektom rozvoja zakaukazských krajín, ako aj mnohým iným témam z oblasti politickej a historickej geografie, cestovného ruchu atď.

Author is a PhD student at the Faculty of Humanities and Natural Sciences, University of Prešov in Prešov. His Master degree graduated in study program English language and literature and Geography. In his research, he is devoted to geopolitical aspects of the South Caucasus countries development, as well as many other themes from the field of political and historical geography, tourism etc.

Abstract

The main aim of this paper is to describe and analyze historical-geographical development of the Baltic region, its role and importance in the individual historical periods from the earliest times to the beginning of the 20th century. We outline these periods in individual parts of this paper and think over their impact on the direction of the region in the past. The result of this paper is therefore a comprehensive view of the development and position of the Baltic region, which is complemented by a photographic material we collected during our visit to the region. Key words: Baltic region, Baltic states, Lithuania, Latvia, Estonia

Abstrakt

Hlavným cieľom príspevku je opísať a analyzovať historicko-geografický vývoj Pobaltia, jeho postavenie a význam v jednotlivých historických obdobiach vývoja od najstarších dôb až do začiatku 20. storočia. V jednotlivých častiach príspevku charakterizujeme tieto obdobia a zamýšľame sa nad ich vplyvom na smerovanie tohto regiónu v minulosti. Výsledkom

---

¹ Adresa pracoviska: Mgr. Viktor Verba, Katedra geografie a aplikovanej geoinformatiky, Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešovská univerzita v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 080 01 Prešov
E-mail: verba.viktor@gmail.com

príspevku je teda ucelený pohľad na vývoj a postavenie Pobaltia, ktorý je doplnený o fotografický materiál, ktorý bol zozbieraný počas našej návštevy regiónu.

Kľúčové slová: Pobaltie, pobaltské štáty, Litva, Lotyšsko, Estónsko

Úvod

Pobaltské štáty sú v súčasnosti členmi Európskej únie a zároveň aj súčasťou významných štruktúr a organizácií západného sveta. Pobaltie na prvý pohľad predstavuje región, ktorý v súčasnej Európe nezastáva veľmi dôležité postavenie a pre širokú verejnosť je tento región menej známym a turisticky málo atraktívnym. Historický vývoj tohto regiónu bol však veľmi pestrý a Pobaltie si vo svojich dejinách prešlo viacerými obdobiami, ktoré priniesli do života miestnych obyvateľov mnohé zmeny a ktoré ovplyvnili smerovanie celého regiónu na dlhé obdobia. Celý vývoj Pobaltia bol do značnej miery závislý od nadvlády jednotlivých veľmocí, ktoré ovládali región a vo výraznej miere tak ovplyvnili jeho smerovanie v priebehu stáročí a dali mu jedinečný ráz, ktorý sa prejavil vo viacerých sférach pobaltskej spoločnosti, počnúc politickým a ekonomickým životom a končiac etnickým zložením obyvateľov Pobaltia. Najvýraznejšími medzníkmi vo vývoji Pobaltia do začiatku 20. storočia boli najmä časy zapojenia tohto regiónu do obchodovania v rámci Hanzy, ďalej príchod a dominancia mečových rytierov a nemeckých obyvateľov do regiónu, či švédska a ruská nadvláda nad Pobaltím, ktoré zanechali výraznú pečať v regióne, ktorého geopolitické postavenie na rozhraní východnej a západnej Európy bolo určujúce pre vývoj celej tejto oblasti.

Počiatky osídľovania regiónu

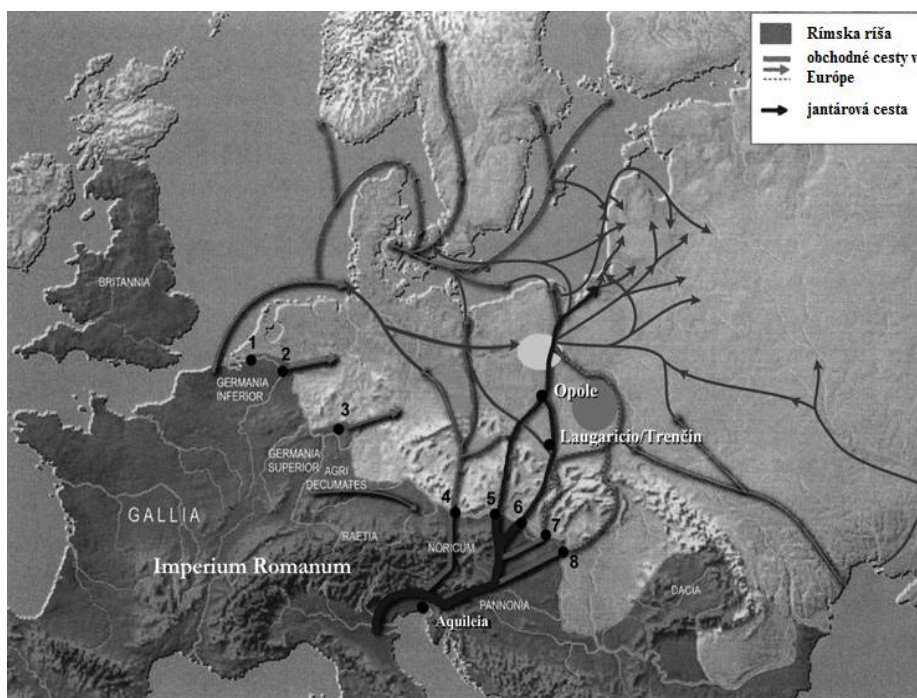
Nížinnú oblasť východného pobrežia Baltského mora, v ktorej sa vyvinuli dnešné pobaltské štáty Litva, Lotyšsko a Estónsko, osídľovali ľudia v dávnych dobách postupne z juhu smerom na sever v závislosti od prírodných podmienok. Určujúcim faktorom pre osídlenie tohto priestoru bol ústup severského zaľadnenia, ktoré sem zasahovalo zo Škandinávie a rovnako aj pokles mora v severných častiach oblasti. Nálezy poukazujúce na existenciu prvých obyvateľov v Litve a neskôr aj v Lotyšsku pochádzajú z 10. a 9. tisícročia pred n.l. V nasledujúcich obdobiach sa na tomto území postupne vyvinulo niekoľko kultúr – nemenská, kundská, narvská, ktoré vo výraznej miere ovplyvnili život vo východnom Pobaltí. Tieto skupiny obyvateľov hovorili dnes neznámym protoeurópskym jazykom, z ktorého niektoré slová boli asimilované do jazyka neskorších ugrofinských obyvateľov. Živil sa predovšetkým lovom, rybolovom, zbieraním lesných plodov a neskôr aj spracovaním jantáru a jeho následným obchodovaním. Ku koncu neolitu na prelome 3. a 2. tisícročia pred n. l. prenikli do oblasti prvé skupiny Indoeurópanov z povodia Visly a Odry. Títo predchodcovia baltských kmeňov rozrušili pôvodne vyvinuté domáce kultúry, zmiešali sa s miestnym obyvateľstvom a postupne tak osídlili celú oblasť východného Pobaltia (Švec, Macura a Štol 1996).

Zlatý vek Baltov: obchodovanie so „zlatom severu“

Prelom letopočtov so sebou priniesol výrazné zmeny najmä v oblasti južného Lotyšska a v Litve. Kmene obývajúce tento priestor začali vo výraznej miere obchodovať s rímskou ríšou a so Slovanmi, ktorí žili na brehoch Dnepra a Visly. Ich územím viedla obchodná cesta

rímskych kupcov, ktorí na brehoch Baltského mora nakupovali jantár, po ktorom bol obrovský dopyt najmä v Taliansku a jeho provinciách (Žukov a kol. 1959).

Ako uvádza Bliujiené (2011) práve na začiatku nášho letopočtu sa Rimania čoraz viac snažili rozšíriť svoje kontakty s oblasťami, ktoré ležali severne od hraníc ich ríše, najmä medzi riekami Labe - Rýn, za Dunajom a hlavne v oblasti za povodím Visly, teda v pobaltskom regióne. Tieto ich snahy neboli zapríčinené iba túžbou objavovať život severských kmeňov, ktoré žili v týchto oblastiach, ale dôležitým impulzom pre takéto objavovanie „nového sveta“ bola snaha objaviť nové zásoby surovín a potenciálnych obchodných partnerov. Pri prenikaní do tohto barbarského sveta sa Rimania stretli s veľkou požiadavkou a túžbou týchto národov po luxusnom tovare, ktorý bol produkovaný v Rímskej ríši a jeho provinciách. Takéto spoločné záujmy oboch strán boli preto impulzom pre intenzívne rozšírenie výmenného obchodu, ktorý sa v priebehu nasledujúceho obdobia rozvinul na vysokú úroveň.

Mapa 1 Jantárová cesta a jej hlavné obchodné trasy v Európe v prvých storočiach nášho letopočtu
(Zdroj: Bliujiené, A. 2011.)

Jantár sa stal azda najviac luxusnou komoditou, po ktorej Rimania (resp. Rimanky) túžili a ktorý sa dostával na územie Rímskej ríše z oblastí Baltského mora v podobe rôznych artefaktov, akými boli korále, prívesky, náušnice, prstene, hracie kocky, či rôzne druhy amuletov a medicíny. Jantár sa stal v očiach Rimanov dokonca takou vzácnosťou, že malá soška vyrobená z jantáru predstavovala bohatstvo zodpovedajúcemu jednému silnému otrokovi. Opačným smerom, teda z regiónov s ktorými pobaltský región obchodoval, smerovali rôzne druhy komodít, ktoré boli v mnohých regiónoch vysoko žiadané. Išlo najmä o rôzne nástroje, nádoby, kožušiny, med, vosk, soľ, mince, sošky, výrobky z bronzu, striebra, či železa a pod. Vo svete obchodu sa jantár postupne stal jedným z najprestížnejších tovarov, ktorý bol vzácnosťou najmä v oblastiach južnej Európy. Tento minerál sa pre Rimanov stal

dokonca platidlom a taktiež rovnocenným obchodným artiklom s inými strategickými surovinami. Aj z tohto dôvodu sa v priebehu niekoľkých desaťročí zriadila veľmi dobre organizovaná tzv. „jantárová cesta“ s kvalitne vyvinutou infraštruktúrou (Mapa 1), ktorá umožňovala udržiavať intenzívne medziregionálne a regionálne kontakty medzi Pobaltím, Rímskou ríšou a inými európskymi regiónmi. Táto cesta spájajúca viaceré regióny Európy mala charakter obchodnej siete vybudovanej na báze výmeny tovarov (Bliujiené 2011).

Táto obchodná cesta „zlata severu“, ako sa jantáru hovorilo, viedla z Pobaltia pozdĺž Visly a Odry až do Čiech a odtiaľ do Talianska alebo do mykénskeho Grécka (Švec, Macura a Štol 1996). Expanzia pobaltského jantáru preto umožnila byť baltským kmeňom súčasťou akéhosi medziregionálneho a regionálneho obchodu, z ktorého mohol celý región výdatne prosperovať (Bliujiené 2011). Obchodovanie baltských kmeňov s jantárom a styky tohto regiónu s rímskou ríšou a viacerými časťami najmä strednej a južnej Európy (ale aj Škandinávie) sa v priebehu prvých storočí nášho letopočtu pozitívne odrazilo do viacerých sfér života obyvateľov v Pobaltí. Najväčším prínosom týchto kontaktov s okolitým svetom a stredomorskou civilizáciou bol priaznivý demografický vývoj, pozdvihnutie životnej úrovne miestneho obyvateľstva a priestorové rozšírenie územia obývaného baltskými kmeňmi, ktoré na začiatku nášho letopočtu zaberali priestor s rozlohou väčšou ako 860 000 km². Pre tieto priaznivé charakteristiky sa celé toto obdobie v prvých storočiach nášho letopočtu nazýva „zlatý vek Baltov“ (Švec, Macura a Štol 1996).

Okrem priaznivého demografického vývoja sa intenzívne výmenné obchodovanie obyvateľov Pobaltia s inými európskymi regiónmi odrazilo aj v ekonomickej oblasti regiónu a rýchlom vybudovaní sociálnej štruktúry medzi obyvateľstvom. Vplyvy, ktoré pôsobili na región z poza hraníc sa rovnako pozitívne odrazili vo veľmi rýchlom rozvoji kultúrneho života. Práve jantárová cesta bola pre obyvateľov Pobaltia nielen nástrojom obchodu a výmeny tovarov, ale bola pre nich zdrojom výmeny rôznych medzi-kultúrnych myšlienok a ponúkala im možnosti ako tieto myšlienky rozšíriť (Bliujiené 2011).

Formovanie baltských kmeňov

Podľa Šveca, Macuru a Štola (1996) po priestorovom rozšírení územia obývaného baltskými kmeňmi počas veľmi úspešného obdobia v prvých storočiach nášho letopočtu sa od 6. storočia baltský areál postupne začal zmenšovať pod vzrastajúcim tlakom slovanských kmeňov z juhu a juhovýchodu. Baltovia sa pod týmto náporom presúvali ďalej na severozápad k pobrežiu Baltského mora, odkiaľ vytláčali a asimilovali západnú vetvu ugrofínskeho obyvateľstva. Do oblasti pobaltského regiónu migrovala iba istá časť baltského obyvateľstva a väčšina týchto obyvateľov, najmä v oblasti dneperského okruhu, zostala na pôvodnom území, kde v priebehu nasledujúcich storočí splynuli s prítomným slovanským obyvateľstvom. Jednotlivé baltské kmene, ktoré obývali baltský región sa postupne začali formovať a diferencovať práve od tohto obdobia. Najväčším znakom podľa ktorého sa tieto kmene odlišovali boli najmä rôzne spôsoby pochovávaní. Medzi najväčšie baltské kmene, ktoré sa na tomto území v nasledujúcich storočiach do značnej miery sformovali patrili:

- Prusi – obývali územie medzi riekami Nemunas a Visla,
- Kurovia – obývali oblasť západne od Rižského zálivu, na pobreží Baltského mora,

- Sélovia – obývali oblasť juhovýchodného Lotyšska,
- Latgalci – obývali oblasť pravého brehu dolného toku Daugavy,
- Zemgalci – obývali územie južne od Rižského zálivu,
- Lívovia – obývali pobrežný pás okolo Rižského zálivu,
- Aukštajtovia – obývali kopcovité oblasti na východe dnešnej Litvy,
- Žemajtovia – obývali nížinné oblasti severne od rieky Nemunas.

Proces formovania pobaltských kmeňov a ich konsolidácia do väčších politických celkov prebiehal v porovnaní s vývojom v ostatnej Európe pomalšie. Takýto vývoj bol spôsobený najmä geografickou polohou, ktorá chránila tunajšie obyvateľstvo pred útokmi mocných susedov, ale aj pomalším tempom hospodárskeho a sociálneho vývoja v spoločnosti. Značnú úlohu v tomto zohrala aj absencia zjednocujúcej ideológie, akú v ostatných častiach Európy predstavovalo kresťanstvo. Konsolidačný proces vyústil v neskoršom období do vzniku štátneho útvaru iba u Litovcov. V tých oblastiach, ktoré boli obývané estónskymi a lotyšskými kmeňmi, bol tento proces prerušený expanziou nemeckých a dánskych feudálov (Švec, Macura a Štol 1996).

Kontakty s Vikingami

Ku koncu 10. storočia sa pobaltský región stal významnou tranzitnou oblasťou pre vikingských bojovníkov, ktorí od tohto obdobia viedli svoje vojenské a obchodné výpravy na východ práve týmto priestorom. Na východnom pobreží Baltského mora si vytvárali akúsi sieť oporných bodov, ktoré im slúžili pri prechádzaní do slovanských, či čiernomorských oblastí a do Byzancie, pozdĺž tokov veľkých riek (Švec, Macura a Štol 1996).

Schwabe (1949) tvrdí, že príkladom zakladania takýchto oporných bodov v Pobaltí bolo aj zriadenie kolónie vo východnom Prusku, neďaleko mesta Elbing alebo aj neďaleko mesta Grobina (vtedajší Seeborg) na území dnešného Lotyšska. Takéto styky pobaltského regiónu s oblasťami Čierneho mora a Byzancie, ktoré bolo sprostredkované prostredníctvom Vikingov a ich výpravy, prinieslo regiónu ďalšie vplyvy iných civilizácií, ktoré sa odrazili aj v živote tohto obyvateľstva. Kultúrne kontakty s ďalekým svetom sa rozšírili až do oblastí arabského sveta, na územie dnešného Iránu a na druhej strane sa Baltovia prostredníctvom Vikingov oboznámili s anglosaským svetom na severozápade Európy. Dôkazom ovplyvňovania týchto kultúr v oblasti Pobaltia boli nálezy mincí vzdialenejších civilizácií, ktoré sa v oblasti našli vo veľkých počtoch. V tomto čase tzv. „Doby Vikingov“ (800 - 1150), ľudia v Pobaltí používali vlastný menový systém a mali taktiež vytvorený vlastný systém váhy a miery. V oblasti riadenia spoločnosti, mali obyvatelia tohto regiónu vlastných miestnych vládcov a rovnako aj vytvorený administratívny aparát, daňový systém, či vybudovanú sieť strategických fortifikačných hradov a opevnení (320 opevnených hradov len na území Lotyšska). Z tohto všetkého vyplýva, že oblasť spravovaná baltskými kmeňmi bola nezávislým kultúrnym územím, ktoré dosahovalo rovnaký stupeň životnej úrovne, ako napríklad oblasti v Škandinávii.

Nemecká dominancia v Pobaltí

Z hľadiska náboženského vierovyznania baltských kmeňov, ktoré sa postupne sformovali v pobaltskom regióne, sa miestni obyvatelia podobali starým Prusom. Predmetom ich uctievania boli prírodné sily a to aj napriek tomu, že udržiavali úzke obchodné vzťahy s kresťanskou Európou. Práve vyznávanie pohanských božstiev bolo prvotným impulzom pre organizovanie evanjelizačných misií do Pobaltia, ktoré sa uskutočnili v priebehu 12. storočia. Prvé vážne snahy o pokresťančenie pohanských obyvateľov tohto regiónu sa zrealizovali v druhej polovici 12. storočia. Prvotní misionári smerovali na územie súčasného Lotyšska, s ktorým od roku 1160 udržiavali kontakty obchodníci z Lübecku. Skutočne prvým misionárom v tejto oblasti sa stal augustiniánsky mních Meinhard z brémskej diecézy, ktorý sa v roku 1180 usadil na ostrove Gotland, aby sa o štyri roky na to so svojimi učeníkmi vylodil na území dnešného Lotyšska, priviedol na vieru niekoľko Lotyšov a postavil tu prvý kostol (Obrázok 1). Brémsky biskup vidiac, že kresťanstvo sa pomaly šírilo medzi tamojšími obyvateľmi, vysvätil Meinharda za livónskeho biskupa. Po biskupovej smrti v jeho práci pokračoval mních Berthold z Hannoveru, ktorý do oblasti prišiel v čase, kedy tu pohania vyvolali vzburu, počas ktorej bol mních zabitý. V takejto napätej atmosfére bol do Livónska vyslaný mladý a energický Albert z Buxhovdeny pochádzajúci z brémskej diecézy a v roku 1199 sa stal livónskym biskupom. Za podpory pápeža Inocenta III., dánskeho kráľa Filipa a dánskej i nemeckej cirkvi, chcel Albert založiť v pohanskom prostredí nezávislý štát, ktorý by bol podriadený výlučne pápežovi. Na jeho žiadosť preto pápež vydal bulu vyzývajúcu kresťanov z Vestfálska a Saska, aby usporiadali krížovú výpravu na obranu cirkvi v Livónsku výmenou za odpustenie hriechov. V apríli roku 1200 bola táto výprava naozaj zorganizovaná a do Livónska sa vydalo mnoho križiakov na pomoc biskupovi Albertovi. Livónsky biskup spojil svoju misionársku činnosť aj s kolonizačnou akciou a už v roku 1201 založil mesto Riga, ktoré sa stalo jeho diecéznym centrom. Mesto sa postupne s rýchlou rastúcou populáciou stalo hlavným obchodným prístavom celej oblasti. V priebehu niekoľkých rokov sa do Rigy prisťahovalo mnoho osadníkov zo severného Nemecka, zvlášť z Hamburgu a Brém (Bogdan 2009).

Obrázok 1 Rižsky dóm postavený za biskupa Alberta, Riga, Lotyšsko. (Zdroj: Verba, V. 2013.)

Bogdan (2009) dodáva, že keďže po ukončení križiackej výpravy stále pretrvávala potreba obrany kresťanských spoločenstiev od stále väčšinového pohanského obyvateľstva, biskup Albert premýšľal nad zriadením vojenského rádu, podobnému tým, ktoré existovali vo Svätej zemi. S touto požiadavkou sa Albert obrátil na Rím, ktorý povolil takýto plán skonzkretizovať v podobe vojenského a cirkevného rádu mečových bratov, známych pod názvom mečovní rytieri, ktorý bol zriadený pápežskou bulou v roku 1204.

Do livónskeho rádu vstupovali nemeckí šľachtici, najmä drobní statkári, ktorí počítali s tým, že v dobytej krajine zbohatnú. Na území Livónska začali rytieri stavať hrady, násilím krstiť obyvateľov a postupne ich meniť na svojich nevoľníkov. Pod ochranou mečových rytierov sa v Livónsku usadzovali nemeckí obchodníci, ktorí tu zakladali mestá, kde mohli organizovať svoje obchody. Podľa nemeckých kroník bolo obsadenie Pobaltia týmito rytiermi uskutočňované pomocou veľkých násilností. Keď Nemci vstupovali do oblasti vzdorujúcich obyvateľov, rozdeľovali svoje vojsko na niekoľko oddielov, ktoré sa rozišli do viacerých krajov, všetko pustošili a pálili, mužov vraždili a ich ženy s deťmi brali do otroctva. Takto roztrieštené livónske kmene nemohli odolávať dobre organizovanému rádu, preto sa Livónci obrátili na pomoc z východu. Polocké kniežatá boli však v bojoch proti livónskemu rádu neúspešné (Bachrušin a kol. 1953). Čoraz väčšia expanzia mečových rytierov v Pobaltí znamenala výrazné posúvanie hraníc a zväčšovanie sféry vplyvu nad ktorým Rád prevzal kontrolu. Dôležitou súčasťou výbojných výpadov bolo obsadzovanie domorodých pevností, nad ktorými chceli rytieri prevziať moc, čo by im napomohlo pri ďalšom postupe. Úplne prvou dobytou a obsadenou pevnosťou domáceho obyvateľstva sa stal Treiden (Turaida) (Obrázok 3), ktorý bol ako jediný hrad na území Lotyšska vybudovaný z tehál. Okrem toho však Rád začal s výstavbou svojich vlastných pevností, ktoré sa stali sídlami mečových rytierov. Najvýznamnejšou pevnosťou sa v tomto čase stal hrad Wenden (Cēsis) (Obrázok 2), ktorý vyrástol na mohutnú pevnosť a nakoniec sa stal hlavným sídlom Rádu (Turnbull 2004).

Obrázok 2 Hlavné sídlo Rádu mečových rytierov v Césise, Lotyšsko
(Zdroj: Verba, V. 2013.)

Postupné podmaňovanie celej oblasti mečovými rytiermi z Livónska pokračovalo v nasledujúcich rokoch aj na území Estóncov, ktorých podporovali ruské kniežatá z Novgorodu a Pskova. Tí videli v prítomnosti rádu na brehoch Rižského zálivu prekážku vo svojej ceste k Baltu. Na čele estónskeho odboja stáli obyvatelia estónskeho ostrova Osel (dnes Saaremaa), ktorí kontrolovali vstup do Rižského zálivu. V boji s Estóncami sa musel biskup Albert obrátiť na pomoc dánskeho kráľa Waldemara II, ktorého mocné loďstvo obsadilo ostrov Osel na jar roku 1219 a napokon sa „dánski krížiaci“ zmocnili aj severného pobrežia Livónska, kde zriadili opevnený tábor, ktorý sa stal základom mesta Tallinn, ktorého názov v preklade znamenal „mesto Dánov“. Tuhé boje o územie medzi mečovými rytiermi a Dánmi

na jednej strane a Estóncami podporovanými ruskými kniežatami na strane druhej pokračovali aj v nasledujúcich rokoch, až kým nedošlo k dobytíu jedného z posledných estónskych oporných bodov, mesta Tartu na jar roku 1224 a poslednej bašty estónskeho odporu, ostrova Osel v roku 1227. So značnými problémami sa tak nakoniec mečovým rytierom spolu s dánskou korunou podarilo dostať pod svoju moc obyvateľov Livónska a Estónska a zaviesť mohutnú evanjelizáciu, ktorá bola úzko spojená s kolonizáciou tohto územia. Miestni obyvatelia, žijúci predovšetkým na vidieku, boli postupne integrovaní do feudálneho vazalského systému Západu. Títo obyvatelia sa tak stali nájomcami na svojich vlastných pozemkoch a prácou na nich boli podriadení cirkevnému alebo svetskému pánovi, ktorými sa stali predovšetkým Nemci a Dáni. Celé územie bolo rozdelené na sieť pevností, z ktorých sa postupne vyformovali mestá obývané nemeckými osadníkmi (Bogdan 2009).

Obrázok 3 Biskupský hrad a jedno zo sídel Rádu mečových rytierov v Turaide, Lotyšsko
(Zdroj: Verba, V. 2013.)

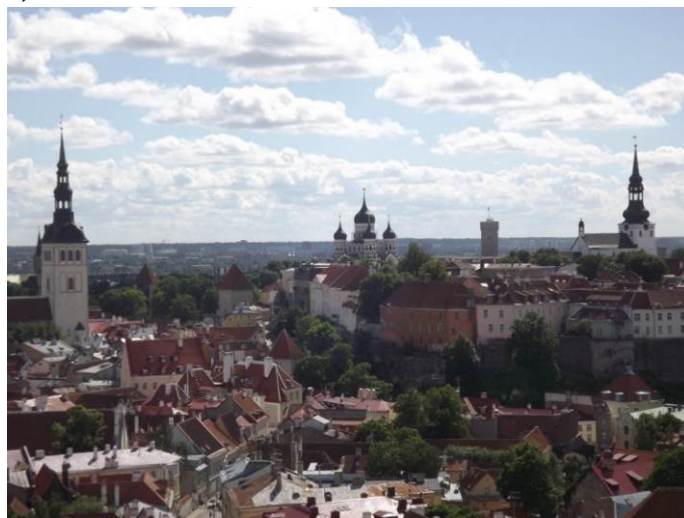
Po konsolidácii pomerov v Livónsku, mečový rád obnovil expanziu juhozápadným smerom do oblasti obývanej lotyšskými kmeňmi Kurov a Zemgalov i do litovského Žemajtska. Oblasť Kurov bola nakoniec podrobená začiatkom 30-tych rokov, keď došlo k dohode o rozdelení územia medzi rádom a novovytvoreným kurónskym biskupstvom (Švec, Macura a Štol 1996). Pri ďalšom postupe na územie dnešnej Litvy Rád mečových rytierov utrpel v roku 1236 pri rieke Saule zdrvujúcu porážku od Zemgalov a Litovcov, ktorí boli podporovaní ruským Pskovom. Livónski rytieri boli preto nútení hľadať pomoc, ktorú našli v podobe Rádu nemeckých rytierov pôsobiaceho na území Pruska. V snahe zachrániť rádové územie, pápež Gregor IX. podriadil v roku 1237 všetky cirkevné organizácie pod Rád nemeckých rytierov v Prusku. Mečovní bratia si ale pri Teutónskych rytieroch zachovali istú autonómiu (Jelínek 2009).

Spojenie Rádu mečových rytierov s Rádom nemeckých rytierov veľmi posilnilo ich pozíciu v oblasti a znamenalo aj veľké nebezpečenstvo pre ruský Pskov a Novgorod. Práve do tejto oblasti sa Nemci snažili preniknúť v roku 1242, boli ale porazení Alexandrom Nevským na zamrznutom Čudskom jazere v tzv. ľadovej bitke. Táto rozhodujúca bitka zastavila nápor nemeckých rytierov do oblasti a postup nemeckých feudálov na východ bol tak zastavený (Bachrušin a kol. 1953). Williams a kol. (2004) uvádzajú, že na území Estónska dochádzalo

k občasným povstaniam, z ktorých sa najväčším a zároveň aj posledným stalo povstanie medzi rokmi 1343 až 1346. Dánsko, znepokojené touto vzburou estónskeho obyvateľstva, predalo v roku 1346 severné Estónsko livónskemu rádu. To znamenalo, že nemeckí feudáli ovládli celý pás na pobreží od miest západne od Danzigu (dnešný Gdaňsk), až po estónsku Narvu, ležiacu v severovýchodnom cípe Estónska, spolu s estónskymi ostrovmi. Najväčšou trhlinou k ovládnutiu celého Pobaltia bola Litva, ktorej sa úspešne podarilo odvrátiť nápor rádu, a to aj napriek opakovaným útokom v 14. storočí.

Rozkvet a dominancia Hanzy v Pobaltí

Po obsadení Livónska nemeckými obchodníkmi a kolonizátormi na začiatku 13. storočia sa pobaltské mestá postupne stali súčasťou významného hanzovného spolku, ktorý združoval mestá v celej oblasti Baltského mora s cieľom expandovania obchodu v tomto priestore. Vzťahy v Hanze boli založené práve na ekonomicko-obchodnom princípe a tento spolok sa postupne stal vplyvnou politickou a vojenskou silou už v 14. storočí. Pobaltský región sa stal súčasťou tohto obchodného sveta a európskej politiky práve cez vzťahy, ktoré mu Hanza zabezpečila. Takéto preniknutie Hanzy na východné pobrežie Baltského mora bolo podmienené snahou spolku o bližší prístup k ruskému tovaru, poľnohospodárskym produktom a materiálu potrebnému k výstavbe lodí. Z týchto dôvodov bolo vybudované prvé a zároveň najvýznamnejšie obchodné mesto v Pobaltí, v ústí rieky Daugava - Riga, ktorej počiatky siahajú do roku 1201. Nemeckí obchodníci veľmi rýchlo vybudovali obchodné cesty pozdĺž pobrežia Baltského mora až na východ do vnútrozemia Livónska. Súčasné hlavné mesto Estónska - Tallinn (Reval) (Obrázok 4) sa stal druhým najvýznamnejším hanzovým mestom Livónska (Mills 1998).

Obrázok 4 Historické centrum v Tallinne, Estónsko
(Zdroj: Verba, V. 2013.)

V približne rovnakom období bolo založené mesto Tartu (Dorpat), ktoré bolo situované na hraniciach s Ruskom, na obchodnej ceste do ruského Pskova. Práve Tartu hralo v týchto časoch významnú rolu, keďže slúžilo ako vstupná brána pre väčšinu ruského tovaru na ceste do Rigy. Mesto Viljandi (Fellin) sa stalo najväčším mestom, ktoré spájalo pevninské obchodné cesty z Rigy do Tallinnu, Tartu a Narvy. Ďalším významným obchodným mestom

sa stalo súčasné estónske mesto Pärnu (Pernau), ležiace na pobreží Rižského zálivu. To ale zostalo v úzadí za oveľa významnejšou Rigou a zohrávalo menšiu úlohu v oblasti obchodu. Šesticu významných hanzových miest v Pobaltí uzatváralo mesto situované v dnešnom severovýchodnom cípe Estónska na hraniciach s Ruskom, a to Narva, ktorá však pre svoju relatívne blízku polohu k ruskému Novgorodu nezohrávala významnejšiu úlohu až do 16. storočia (Mills 1998).

Mills (1998) dopĺňa, že ďalšie mestá Livónska začali do spolku vstupovať vo veľmi rýchlom slede a Hanza sa tak postupne veľmi početne rozšírila. Okrem spomínaných estónskych miest sa súčasťou Hanzy stali mestá Haapsalu, Rakvere a Paide. Z lotyšských miest sa členmi spolku stali okrem dominantnej Rigy aj mestá Cēsis (Wenden), Ventspils (Windau), Kuldīga (Goldingen), Valka (Walk), Valmiera (Wolmar), Limbazi (Lemsal), Koknese (Kokenhusen) a Straupe. Z litovských miest sa významnými obchodnými mestami stali dnešné dve najväčšie mesta Litvy, a to Kaunas (Kowno) a Vilnius (Wilno). Práve súčasné hlavné mesto Litvy sa stalo veľmi dôležitým obchodným centrom všetkých výrobkov určených pre hanzový trh.

Obrázok 5 Kostol sv. Jána z 13. storočia v Césise, Lotyšsko
Zdroj: Verba, V. 2013

Cez tieto mestá pobaltského regiónu prúdili do Európy veľké množstvá obilia, ale najväčší podiel výrobkov, ktoré smerovali na západ, predstavovali materiály pre výstavbu lodí, najmä ľan a konope na výrobu lán, drevo z povodia Daugavy a horného toku Dnepra a tiež vosk. Ďalšie produkty ako kožušiny, kože a raž boli cez livónske mestá exportované z Ruska. Významným rokom pre pobaltský región sa stal rok 1346, keď hanzový spolok udelil trojici miest Riga, Tallinn a Pärnu právo usporadúvania trhov. Tento honor, ktorý tieto mestá získali, ich zároveň oprávňoval požiadať obchodníkov o vybalenie, zváženie a následné znovu zabalenie všetkého tovaru, ktorý tadiaľ prechádzal. Týmto právom boli podporení obchodníci, ktorí tak mohli ľahko predať svoj tovar v spomínaných mestách (Mills 1998).

Stredoveký litovský štát

Na území dnešnej Litvy sa do 12. storočia dokázali sformovať viaceré kmene, na čele ktorých stáli kniežatá (*kunigasovia*), ktorí vynikali nad obyvateľmi jednotlivých kmeňov svojím bohatstvom. Ustavične hroziace nebezpečenstvo, ktoré prichádzalo zo strany nemeckých rytierov, postupne prinútilo rozdrobené litovské kmene, aby začali s procesom zjednocovania. Medzi všetkými litovskými kniežatami vynikol v polovici 13. storočia Mindaugas, ktorý dokázal odstrániť ostatné kniežatá a postupne tak sústredil všetku moc nad Litvou vo svojich rukách. Mindaugasovi sa podarilo zmocniť niektorých pohraničných ruských krajov a za hlavné mesto jeho štátu si vybral mesto Novgorodok (na území dnešného Bieloruska). Za účelom získania sympatií u nemeckých rytierov, naoko prijal Mindaugas kresťanstvo a odstúpil im niektoré územia štátu. Za tento veľký počin mu pápež v roku 1253 udelil kráľovský titul. Keď sa však Mindaugasovi podarilo získať v oblasti väčšiu moc, zriekol sa kresťanstva a kráľovského titulu a spolu so svojim vojskom vtrhol na územie rádu, kde nemeckí rytieri utrpeli krutú porážku. Rovnako sa mu podarilo vstúpiť na územie Pruska, ktoré spustošil aj s niektorými susednými krajinami Poľska. Silnejúca moc Mindaugasova však vzbudzovala čoraz väčšiu nenávisť v radoch ostatných litovských kniežat, ktorí ho preto zavraždili. Zjednocovanie litovských kmeňov do jednotného štátu naďalej pokračovalo aj po smrti Mindaugasova. Základným jadrom, okolo ktorého sa litovský štát formoval, sa stal kmeň Litovcov ku ktorému sa pridružovali ostatné litovské kmene s výnimkou Prusov, ktorí sa postupne asimilovali pod nadvládou Rádu nemeckých rytierov (Bachrušin a kol. 1953). V tomto období bola Litva poslednou pohanskou krajinou v Európe a aj preto priťahovala veľkú pozornosť nemeckých rytierov, ktorí v priebehu 14. storočia organizovali nájazdy zo západu a severu. Aj vďaka takýmto ustavičným ťaženiam zo strany livónskeho štátu sa z Litvy stala významná vojenská mocnosť, ktorá sa pri zväčšovaní štátu čoraz viac obracala na expanziu východným smerom (Bousfield 2009).

Obrázok 6 Obranný hrad proti expanzii nemeckých rytierov v Kaunase, Litva
Zdroj: Verba, V. 2013

Gurňák (2007) uvádza, že politicky zjednotenej Litve sa silné postavenie podarilo nadobudnúť predovšetkým využitím oslabenia ruských kniežatstiev po tatárskom vpáde na ich územie. Po ovládnutí Čiernej Rusi s mestom Grodno a celého polockého kniežatstva z 13.

storočia, sa Litovcom do prvej štvrtiny 14. storočia podarilo ovládnuť Volyň a časť Haliča i Polesia. V tomto období prijali Litovci štatút veľkokniežatstva, čím vedome nadviazali na tradíciu Kyjevskej Rusi. Takto posilnenú Litvu museli rešpektovať i nemeckí križiaci, a to aj napriek tomu, že Litva ostávala naďalej pohanskou krajinou. Expanzia Litvy pokračovala aj v druhej polovici 14. storočia, keď k nej boli pripojené južné a východné oblasti Rusi. Do roku 1400 sa podarilo Litve aspoň formálne dosiahnuť pobrežie Čierneho mora a východné hranice Litvy siahali až na územie dnešného Ruska. Takéto prenikanie Litvy na územie Rusi nebolo expanziou v pravom slova zmysle, etnických.

V priebehu niekoľkých desaťročí sa preto z Litvy sformoval veľký, mnohonárodnostný štát, ktorý bol ale zo strany západných cirkevných kruhov neustále označovaný za semenisko pohanstva. Na politickej rovine sa Litva čoraz viac stávala významnou silou (Bousfield 2009).

Zlatý vek Litvy a únia s Poľskom

Významné udalosti pre litovský štát so sebou priniesol koniec 14. storočia. V roku 1382 zomrel poľský kráľ Ľudovít z Anjou a nezanechal po sebe žiadneho mužského potomka. Poľská šľachta sa preto rozhodla ponúknuť ruku jeho dcéry Jadwigy vtedajšiemu litovskému vládcovi Jogailovi, ktorý bol Gediminasovým vnukom (jeho meno vošlo do histórie ako Jagiello). Týmto krokom Poliaci dúfali, že získajú mocného spojenca v boji proti nemeckým susedom i v postupe do východnej Európy. Jagiello bol takémuto spojeniu veľmi otvorený, pretože by sa Litva spojenectvom s Poľskom dostala ešte viac na medzinárodnú scénu. Za spojenie Poľska s Litvou musel prisľúbiť, že Litva prijme kresťanstvo a zbaví sa tým nálepky poslednej bašty pohanstva v Európe. Týmto spojenectvom dvoch štátov sa vytvoril dynastický zväzok, ktorý pretrval nasledujúce štyri storočia. (Bousfield 2009). Začiatkom roku 1386 prijal Jogail v Krakove krst a s ním meno Vladislav. Krátko na to sa oženil s Jadwigou a bol korunovaný za poľského kráľa. Spojenie Litvy a Poľska sa považuje za začiatok vzniku poľsko-litovskej únie (Melichar a kol. 1975).

Veľká časť litovskej šľachty považovala tento krok za zradu a začala aktívne podporovať povstania, ktoré boli vedené Jogailovým bratrancom Vytautasom (Vitold) na území Litvy. Z obavy, že nový kráľ nedokáže Litvu dostatočne kontrolovať, vymenoval Jogail svojho bratranca za litovské veľkoknieža, ale za podmienky, že po Vytautasovej smrti prejde krajina späť pod Jogailovu vládu. Vytautasove vládnutie v Litve Jogailovi v podstate vyhovovalo, pretože tak mohol poľskej šľachte neustále pripomínať, že východná časť únie je významnou silou so svojou vlastnou politickou vôľou. Takéto tvrdenia potvrdzovali aj významné územné zisky Litvy, ktoré boli dosiahnuté práve za vlády Vytautasasa. Počas jeho vládnutia sa Litve značne podarilo rozšíriť hranice štátu, ktorý zaberá obrovské územie siahajúce od Baltského mora k Čiernemu moru. Aj z tohto dôvodu bol Vytautas „Veľký“ považovaný v podstate za najvýznamnejšieho panovníka Litovcov (Bousfield 2009). Úspešná vláda Vytautasasa na čele Litovského veľkokniežatstva mala byť zavŕšená jeho korunováciou za litovského kráľa na vrchole jeho moci v roku 1430, a to aj napriek dohode o návrate územia pod poľskú korunu. Ustanovenie kráľovstva by prinieslo Litve ešte väčšiu prestíž na medzinárodnej scéne, ktorá by sa stala rovnocenným partnerom poľského štátu a boli by aj

eliminované nároky Poliakov. Situáciu šiel nakoniec osobne vyriešiť do Vilnius sám Jagello, avšak vec sa nakoniec vyriešila sama smrťou 80 ročného Vytautasa roku 1430, čím sa Litva kráľovstvom nikdy nestala (Švec, Macura a Štol 1996).

Obrázok 7 Hrad Trakai: jedno zo sídel litovských veľkokniežat (Trakai, Litva)

Zdroj: Verba, V. 2013

Williams a kol. (2004) odhadujú, že v čase smrti veľkoknieža Vytautasa, dosiahla Litva najväčší rozmach územia, ktorého hranice siahali najďalej v dejinách celej Litvy. Pri nedostatočnom počte litovského obyvateľstva, ktoré by mohlo osídliť dosiahnuté územia a rovnako nedostatočných kapacitách vojenskej sily k dlhodobému ovládaniu obsadených oblastí, udržiavala Litva tieto územia vo svojich rukách prostredníctvom diplomacie. Tá umožňovala dobytým územiám ponechanie svojej vlastnej autonómie a pravoslávneho vyznania medzi obyvateľstvom. Po Jogailovej smrti (Bousfield 2009) pokračovali jeho nasledovníci naďalej vo vládnutí v Poľsku, pričom Litve do značnej miery stále ostali prvky autonómie. Aj napriek postaveniu Litvy ako samostatného územného celku, sa jej územie veľmi rýchlo dostalo pod kultúrny vplyv svojho vyspelejšieho suseda. Poľština sa stala používaným cirkevným jazykom a do litovského prostredia sa postupne dostávali myšlienky európskej renesancie. Vyvrcholením takéhoto vplyvu poľského prostredia bol fakt, že v 16. storočí takmer celá litovská šľachta používala poľštinu.

Politická situácia Litvy sa zhoršila vypuknutím vojen o Livónsko v 60. rokoch 16. storočia (Švec, Macura a Štol 1996), keď útoky Ivana IV. Hrozného z východu poukázali na vojenskú slabosť Litvy. Naliehavá potreba získania poľskej pomoci donútila Litovcov rokovať o premene personálnej únie do únie, ktorá by bola založená na reálnych základoch. Rokovania o bližšom spojení medzi Poľskom a Litvou sa viedli v meste Lublin a spočiatku priniesli prvotné komplikácie, keďže litovská šľachta nesúhlasila s podpisom zmluvy, ktorá by jej odobrala značné autonómne práva. Nakoniec však 1. júla 1569 prišlo k dohode a bola podpísaná tzv. lublinská únia, ktorá ručila nerozlučiteľnosť spojenia Litvy s Poľskom. Gurňák (2007) tvrdí, že táto únia štátoprávne spojila Poľsko s Litvou, no v skutočnosti sa takéto užšie spojenie dvoch štátov dá chápať, ako praktické zjednotenie krajiny pod poľskou hegemoniou. Jedným z hlavných príznakov tejto nerovnováhy bol fakt, že hranice oboch krajín sa v podstatnej miere upravili v prospech Poľska. Územie Litvy sa tak dramaticky zmenšilo na polovicu jej pôvodného rozsahu, čo bolo výsledkom vynútenia poľskej šľachty. Poľsko si

týmto krokom pripojilo územia celej Ukrajiny. Následnosťou týchto udalostí sa Litva stala iba autonómnym celkom v rámci Poľska, pričom naďalej prebiehal proces jej užšieho splývania s Poľskom, tzv. polonizácia.

Boj mocností o Livónsko

Situácia v Livónsku sa v priebehu rozkvetu livónskych hanzových miest postupne začala meniť, čo sa najviac prejavilo v prvej polovici 16. storočia. Práve v tomto období dochádza k vyostreniu situácie v spoločnosti, keď sa objavilo čoraz väčšie napätie medzi vysokými feudálmi, radovým mešťanstvom a chudobným obyvateľstvom, teda medzi nemeckou vyššou vrstvou na jednej strane a čoraz viac vykorisťovaným lotyšským a estónskym obyvateľstvom na strane druhej. K vyostreniu rozporov došlo počas rozmachu reformačných myšlienok, ktoré sa začali šíriť medzi mešťanmi, nižšími meštianskymi vrstvami a obyčajnými roľníkmi v dvadsiatych rokoch 16. storočia. Úspechy reformačného hnutia značne podryvali autoritu Rádu, ktorý bol odnožou katolíckej cirkvi. Víťazstvo protestantského umierneného hnutia spôsobilo rýchle šírenie tejto ideológie medzi livónskou šľachtou a mešťanmi. To sa odzrkadlilo do polovice 16. storočia, keď už väčšina obyvateľov Livónska prijala protestantizmus za svoje náboženstvo. Všetky tieto udalosti do polovice 16. storočia postupne zapríčinili úpadok vojenskej moci Rádu v regióne a priniesli so sebou vyostrenie sociálneho napätia. Na medzinárodnej scéne došlo vo východnej Európe k vzrastu politickej úlohy ruského štátu a rovnako aj Litovského veľkokniežatstva spolu s Poľskom, Švédskom a Dánskom. Tieto politické sily sa snažili o odstránenie monopolného postavenia hanzových miest. Práve Rusko sa v tomto období snažilo získať prístup k Baltskému moru, ktorý by ruskému štátu umožnil rozvoj jeho zahraničného obchodu a rozšírenie diplomatických stykov s krajinami západnej Európy. Takémuto postupu Ruska smerom na západ sa Rád spolu s biskupstvami a livónskymi mestami snažil zabrániť najmä hľadaním spojencov v Poľsku a Litve (Žukov a kol. 1961).

Rusko, ktoré sa rozhodlo raziť svoju zahraničnú politiku severozápadným smerom, chcelo využiť nestabilnú situáciu v Livónsku a vstúpilo v roku 1558 do tzv. livónskej vojny. Rusko vstúpilo do konfliktu pod zámienkou, že Livónsko nedodržalo svoje zmluvné záväzky s Ruskom, v ktorých sa zaviazalo neuzatvárať spojenectvo s Poľskom. Vojna o Livónsko, ktorá sa natiahla na vyše 25 rokov, bola v prvej fáze pre Rusko veľmi úspešná. Už v prvom roku bojov sa Rusku, vedenému Ivanom Hrozným, podarilo zmocniť východnej časti Estónska a podmanilo si veľký počet významných miest ako Narva, Tartu, či Neuhaus. Livónsky štát sa prakticky rozpadol a Rusku sa podarilo získať prístup k Baltskému moru. Vojna v pobaltskom regióne sa po úvodných úspechoch ruského ťaženia zmenila na rozsiahly medzinárodný konflikt do ktorého sa okrem Ruska zapojili Švédsko, Poľsko, Litva a Dánsko, ktoré rovnako túžili po územných ziskoch Livónska. Významný zlom v dlhoročnej vojne prišiel po vytvorení koalície Poľska, Litvy a Švédska, ktorou bol spečatený výsledok celého konfliktu. K tomu prispeli aj problémy Ruska, ktoré sa muselo vyrovnáť s Tatármi ohrozujúcimi ruské územie z juhu. Rusko bolo čoskoro zatlačené do defenzívy a neodvážilo sa ísť do ďalšieho otvoreného boja. V roku 1581 sa Švédsku podarilo získať takmer celé pobrežie Fínskeho zálivu a taktiež do ich rúk padla Narva a mnoho ďalších livónskych miest.

O rok neskôr bolo Rusko donútené podpísať desaťročné prímerie s Poľsko-litovským štátom, čím sa cár musel vzdať všetkých svojich nárokov na Livónsko. V roku 1583 bola podpísaná rovnako nepriaznivá dohoda medzi Ruskom a Švédskom, ktorá priradila niektoré ruské mesta, na čele s Ivangorodom, Švédsku. Dlhoročná vojna Ruska o získanie prístupu k Baltu bola teda pre Rusko nepriaznivá, ba dokonca Rusko utrpelo aj značné územné straty (Švankmajer a kol. 1967).

Hebedová a Hofírková (2012) uvádzajú, že usporiadanie pomerov v Pobaltí po ukončení livónskej vojny zrejme neuspokojilo ani jednu z víťazných strán, a aj preto sa v roku 1600 obnovili boje o Livónsko. Proti sebe sa postavili štáty, ktoré si rozdelili väčšinu livónskeho územia, a to Švédsko a Poľsko. Konflikt dvoch mocností sa tiahol 29 rokov a v neskoršej fáze prebiehal na pozadí tridsaťročnej vojny. Vojna o Livónsko (Kan 1983) bola nakoniec ukončená vyhlásením švédsko-poľského prímeria v Altmarku v roku 1629, podľa ktorého Švédsku pripadlo okrem väčšiny územia Livónska na krátky čas aj niekoľko východopruských a poľských baltských prístavov (pr. Klaipéda).

Švédska dominancia v Pobaltí a zlaté švédske časy

Nadvláda Švédska v Pobaltí priniesla celému regiónu veľmi pozitívne zmeny a to aj napriek tomu, že začiatok ich dominancie v regióne nebol vôbec ľahký. Hlavnou príčinou bol totiž konflikt v Estónsku medzi centrálnou mocou a domácou šľachtou, ktorý spočíval v uvoľnení resp. neuvoľnení prísnych sociálnych podmienok, ktoré boli kladené na najchudobnejšie vrstvy obyvateľstva. Švédska moc bola zásadne proti prísnemu nevoľníctvu, ktoré bolo považované Švédmi za barbarstvo, na druhej strane však stála šľachta, ktorej takýto stav po vzore Ruska a Poľska vyhovoval. V záujme zachovania moci v Estónsku a zo strachu zo straty podpory miestnej šľachty, Švédsko ponechalo šľachte značné privilégia. Na druhej strane bol krátko pred smrťou kráľa Gustáva Adolfa prijatý zákon o pôde, ktorý do istej miery obmedzoval práva statkárov nad poddaným obyvateľstvom. Títo obyvatelia mohli podávať sťažnosti na svojich pánov súdom alebo priamo panovníkovi. Tento zákon taktiež povolil poddaným predávať svoje prebytky z úrody na trhoch, čím sa Estónsko malo stať akousi krajinou slobodných roľníkov. Takéto pozitívne opatrenia pre poddaných však po kráľovej smrti ostali do väčšej miery len na papieri. V Livónsku bola situácia trochu odlišná, keďže Švédi považovali toto územie za dobyté. Gustáv II. Adolf ustanovil pre toto územie generálneho guvernéra Skytteho, ktorý mal na starosti rýchlu integráciu Livónska ku Švédsku. Po kráľovej smrti bol však Skytte odvolaný a v Livónsku boli zachované, ba dokonca rozšírené právomoci šľachty. Po dovŕšení dospelosti švédskej kráľovnej Kristíny sa však tieto privilégia zjednotili s privilégiami šľachty v Estónsku (Hebedová a Hofírková 2012).

S ešte výraznejšími sociálnymi reformami prišiel nasledujúci švédsky kráľ Karol XI., ktorý pozdvihol život estónskych a livónskych roľníkov na vyššiu úroveň. Práve za jeho vlády bol prijatý zákon, ktorý odnímal šľachte pozemky, dával ich do rúk štátu a následne ich za isté odvody do štátnej pokladnice prenajímal šľachte. Takýmto spôsobom bolo šľachte odňatých vyše 80 % pôdy. Okrem týchto opatrení boli zákonom striktné určené pracovné povinnosti poddaných, čím nemohli byť títo obyvatelia neobmedzene zneužívaní ich pánmi. Pre takéto zlepšenie života poddaných obyvateľov sociálnymi reformami získal kráľ Karol XI. prezývku

„kráľ roľníkov“ (Schwabe 1949). Všetky opatrenie boli vykonávané po vzore švédskych roľníkov, ktorí boli vo Švédsku slobodní a mali dokonca svojich zástupcov v parlamente. Kráľ Karol XI. sa v roku 1681 pokúšal o zrušenie nevoľníctva, čo sa mu však pre smrť v mladom veku nepodarilo a nasledujúci kráľ Karol XII. mal iné starosti. Pre zlepšenie postavenia roľníkov na území Estónska a Livónska, sa celému obdobiu švédskej dominancie v tomto regióne hovorí aj „obdobie švédskych zlatých časov“ (Hebedová a Hofírková 2012).

Vysvetlivky
 ————— súčasné hranice štátov   ..... hranica Sv. ríše rímskej národa nemeckého
 ..... severná hranica Osmanskej ríše a jej vazalov v roku 1673

Mapa 2 Politická mapa a usporiadanie pomerov v severovýchodnej Európe v roku 1650

Zdroj: Gurňák, D. 2007

Raun (2001) dopĺňa, že ďalším pozitívom, ktoré zo sebou nadvláda Švédov priniesla, bolo aj niekoľkonásobné zvýšenie počtu obyvateľstva v regióne. Po rapidnom znížení počtu obyvateľov po livónskej vojne a vojne Švédska a Poľska sa počas 60. až 70. rokov v 17. storočí zvýšil počet obyvateľov len napríklad v Estónsku zo 120 000 na 350 000 až 400 000. Okrem pozitívnych zmien v sociálnej oblasti tomu dopomohla aj silná vlna prisťahovalcov, ktorí sem migrovali z Fínska, Ruska, či Litvy a následne sa asimilovali s miestnym obyvateľstvom. Negatívom tohto obdobia švédskej dominancie bol úpadok miest v severnom Pobaltí, ktorý sa prejavil najmä v znížení počtu obyvateľov mnohých miest. Príkladom takéhoto demografického poklesu je mesto Tartu, ktorého počet obyvateľov do konca 17. storočia klesol z 3000 na 2000. Úbytok mestskej populácie súvisel najmä s úpadkom obchodu v celom regióne Baltského mora, ale taktiež aj s odsunutím týchto severobaltských miest na

vedľajšiu pozíciu počas švédskej nadvlády. Práve počas švédskej dominancie v severnom Pobaltí sa mnohé mestá stali v porovnaní s vrcholným stredovekom druhoradými vo svete obchodu. Úbytok počtu obyvateľov súvisel aj so spomalením príchodu domáceho vidieckeho obyvateľstva do miest, ktorých sociálne štruktúry sa pre nich stali nedosiahnuteľnými. Na druhej strane sa celý tento priestor, ktorý bol pod nadvládou Švédska, stal akousi obilnicou Švédskeho impéria, čo bolo výsledkom zvyšujúceho sa množstva exportovaného obilia.

Nadvláda Švédov v Estónsku a Livónsku sa prelínala okrem iného aj s celoeurópskymi bojmi tridsaťročnej vojny, ktorá bola okrem iného aj konfrontáciou katolíckeho a protestantského sveta. Švédsko bolo jednou z krajín, kde sa protestantizmus, resp. luteránstvo stalo súčasťou štátnej politiky. Takúto politiku zaviedlo Švédsko aj na území Estónska a neskôr aj Livónska, kde sa ešte pod krátkou vládou poľsko-litovského štátu rozvinuli myšlienky katolicizmu, najmä v Tartu. Aj preto sa kráľ Gustáv II. Adolf rozhodol z Tartu vytvoriť akési hlavné náboženské, vzdelávacie a kultúrne centrum celého Livónska. Hlavnou úlohou v šírení reformačných myšlienok bolo kázanie obyčajným obyvateľom, ktorí sa do značnej miery vzdialili od viery. Okrem toho chceli Švédi podporovať edukáciu, čím chceli dosiahnuť zvýšenie gramotnosti obyvateľov, ktorí by si mohli čítať Bibliu aj vo svojich domovoch (Hebedová a Hofírková 2012). Významným impulzom (Kõiv 2000) pre šírenie a rozvoj duchovného života a vzdelanosti bolo povýšenie gymnázia v Tartu na univerzitu pod názvom Academia Gustaviana v roku 1632, čo sa stalo na počesť kráľa Gustáva II. Adolfa. Počas päťročnej rusko-švédskej vojny v rokoch 1656 – 1661 bola univerzita obsadená Rusmi a preto bola presunutá do Tallinu, kde sídlila do roku 1665. V roku 1690 bola nanovo otvorená pod menom Academia Gustavo Carolina. Univerzita v Tartu (Obrázok 8) sa stala po Univerzite v Uppsale z 15. storočia jednou z dvoch univerzít, ktorá bola pod švédskou správou.

Obrázok 8 Univerzita v Tartu, Estónsko
Zdroj: Verba, V. 2013

Severná vojna v Pobaltí

Po ukončení livónskej vojny a nástupe švédskej nadvlády v Pobaltí sa Rusko dostalo do vážnej krízy. Štátna pokladnica bola rozvrátená a napokon aj vymrela dynastia Rurikovcov, čo zapríčinilo chaotickú situáciu v krajine a boj o trón medzi rôznymi mocenskými

skupinami. Dôležitým rokom sa stal rok 1613, keď na cársky trón nastúpila dynastia Romanovcov, ktorých základným cieľom bolo získať stratené územia na západe z predchádzajúceho obdobia (Gurňák 2007). Zahraničná politika expanzionizmu sa prejavila v preniknutí na poľské územie a na Ukrajinu, kde si mierovou zmluvou z roku 1667 Rusko zabezpečilo obsadenie územia východne od Dnepra, vrátane Smolenska a Kyjeva. Rusku sa stále nepodarilo zabezpečiť prístup k Baltskému moru. V tomto období muselo Švédsko čeliť viacerým problémom, ktoré ohrozovali zachovanie jeho baltských dŕžav. Od roku 1698 muselo čeliť čoraz väčšej výzve, ktorá prichádzala z východu. V tom čase Rusko už malo nového cára Petra I. Veľkého, ktorý sa po bojoch s Turkami v čiernomorskej oblasti pokúšal zabezpečiť prístup k Baltskému moru, no na to si potreboval získať spojencov. Aj z tohto dôvodu sa Peter I. počas svojej cesty po západnej Európe stretol v roku 1697 s brandenburským kurfirstom, aby naplánovali spoločný postup a v roku 1699 podpísal s Dánskom a Poľskom spojeneckú dohodu (Stevenson 2003).

Vytvorenie „protišvédskej aliancie“, ktorej členovia mali veľký záujem o dobytie územia severovýchodnej Európy, postupne smerovalo k vypuknutiu veľkej severnej vojny v roku 1700. Severná aliancia sa stala spolkom, ktorý bol do značnej miery nepevný. To sa prejavilo najmä v mocenskej nerovnosti spojencov, ich protichodných záujmoch pri dosahovaní cieľov, či v zásahu iných štátov, čo vyústilo ku krehkosti vzťahov medzi spojencami. Všetky tieto faktory čoskoro spôsobili oslabenie spojeneckých pút a Rusko napokon ostalo vo vojne samo. K tomu všetkému sa ukázalo, že Rusko bude musieť čeliť i keď mladému, ale silnému a odvážnemu švédskemu kráľovi Karolovi XII. (Herman a kol. 1982). Začiatok severnej vojny a smer prvého ťaženia Petrovej armády – Narva, nebol vybraný náhodne. Práve dobytie Narvy Peter považoval za splnenie „odkazu predkov“, ktorí sa práve tadiaľto v roku 1558 pokúsili trvalo preniknúť k baltskému pobrežiu počas livónskej vojny, za vlády Ivana IV., čo sa im nakoniec nepodarilo, keďže nad územím stratili moc. Od prvej chvíle bolo jasné, že dobytie mohutnej švédskej pevnosti je nereálne. Hlavnou príčinou bola najmä nedostatočná pripravenosť i keď početnej štyridsaťtisícovej ruskej armády. Istú kapituláciu si zrejme uvedomoval aj Peter I., ktorý v deň, keď sa menej početná švédska armáda (8000 mužov) priblížila k Narve, opustil svoje vojsko (Švankmajer a kol. 1995).

Obrázok 9 Hermanova pevnosť a pevnosť Ivangorod na rieke Narva, Estónsko/Rusko

Zdroj: Verba, V. 2013

Výsledky tejto krátkej bitky z novembra roku 1700 boli pre ruskú armádu katastrofálne. V boji a pri zmätenom ústupe padla tretina ruskej armády, Švédi získali 140 ruských diel a bolo zajatých 10 ruských generálov vrátane hlavného vojvodu de la Crois. Úplnému dobytíu ruskej armády zabránilo to, že švédsky kráľ Karol XII. neprenasledoval ustupujúcich Rusov v domnienke, že ruská armáda je už zničená (Švankmajer a kol. 1995). Úspechy mladého Karola, ktorý sa v boji osvedčil ako vynikajúci veliteľ, pokračovali aj v ďalšom období. Nasledujúci rok porazil pri Rige Sasov a vtrhol do Poľska, kde sa zmocnil Varšavy a v roku 1706 si mierom zabezpečil poľský trón pre svojho kandidáta. Takáto séria víťazstiev ho osmelila k invázii na východ, teda do Ruska (Stevenson 2003).

O osude švédskeho ťaženia na východ rozhodla bitka pri Poltave ku ktorej došlo 27. júna 1709. V tejto jednoduchovej bitke sa Peter I. spolu s dobre reorganizovanou a konsolidovanou armádou ukázal ako nadaný vodca a švédska armáda preto utrpela zdecimujúcu porážku, pri ktorej bol zranený aj švédsky kráľ Karol XII., ktorý sa zachránil útekem na turecké územie. Ruské víťazstvo znamenalo veľkú zmenu v ďalšom priebehu severnej vojny, čo sa prejavilo v rozšírení a upevnení pozície Ruska v Pobaltí a Poľsku (Herman a kol. 1982). V nasledujúcom roku sa Peter zmocnil bývalých švédskych dŕžav v Livónsku a Estónsku a v roku 1714 ruská armáda okupovala Fínsko, pričom mnohé ďalšie švédske územia padli do rúk Dánska a Pruska. Takéto postupné oslabovanie hegemonie Švédska v Pobaltí a v ostatných častiach severovýchodnej Európy vyvrcholilo v decembri roku 1718, kedy zomrel Karol XII., čo bolo znamením ukončenia bojov v severnej vojne (Stevenson 2003). Definitívny koniec vojny bol spečatený po 21 rokoch bojov mierom podpísaným vo fínskom meste Nystadt (nystadtský mier) 21. augusta 1721. Táto mierová zmluva potvrdila trvalé zakotvenie Ruska na brehoch Baltského mora. Okrem získania územia Livónska a Estónska sa pod ruský vplyv dostala Ingria a časť Karélie s príľahlými ostrovmi. Švédsku sa vrátilo územie Fínska a taktiež mu bol povolený dovoz obilia z Estónska a Livónska v sume 50 000 rubľov za rok. Víťazné ukončenie severnej vojny malo pre Rusko historický význam, pričom pri oslavách bol Peter I. nazvaný otcom vlasti a bol mu udelený titul cisára všetkých Rusov (Herman a kol. 1982).

Ruská dominancia v Pobaltí

Následky severnej vojny boli pre obyvateľov Pobaltia katastrofálne. Okrem vojenských operácií sa na výraznej redukcii počtu obyvateľov podieľal veľký hladomor, a to vo veľkej miere poznačilo tento región (Švec, Macura a Štol 1996). Jürjo (2000) uvádza, že len na území Estónska nastal najväčší pokles obyvateľov za posledných tisíc rokov. Avšak vďaka rýchlej pôrodnosti v priebehu polovice 18. storočia a imigrácii veľkého počtu obyvateľov, sa počty obyvateľov v Pobaltí rapídne zvýšili a dosiahli hranicu z obdobia švédskej hegemonie v regióne. Príkladom rýchlo rastúcej populácie bolo práve územie Estónska, na ktorom žilo ku koncu 18. storočia takmer pol milióna obyvateľov. Takýto vývoj zaznamenali aj mnohé mestá, ktorých počet obyvateľov sa v priebehu tohto storočia rovnako zvyšoval (Tallinn 10 700 ob., Tartu 3400 ob., Narva 3000 ob.).

Počas obdobia ruskej nadvlády nad Pobaltím prišlo k výraznému hospodárskemu oživeniu v pobaltských provinciách. Počas tohto obdobia sa do západnej Európy zvýšil export

obilia a ľanu, a to najmä do Anglicka a Holandska. K výraznejšiemu povzbudeniu zahraničného obchodu došlo v roku 1765, keď bol vyhlásený „štatút pre obchodovanie s Rigou“, čím sa zrušilo viacero prežitkov zo stredoveku, ktoré bránili v expanzii obchodu. Na konci 80. rokov 18. storočia prešli pobaltské mestá reformou mestskej správy, čím sa zlikvidovala uzavretosť cechov a v mestách začali vznikať prvé kapitalistické manufaktúry (Žukov a kol. 1963). Ďalší vývoj v Pobaltí prinieslo zrušenie nevoľníctva v druhej polovici 19. storočia a udelenie viacerých slobôd poddanému obyvateľstvu. V tomto období sa začínali prejavovať dôsledky priemyselnej revolúcie, ktorá významne ovplyvnila život oslobodených roľníkov. Rozvoj priemyselnej výroby v mestách zapríčinil, že značné množstvo obyvateľov začalo migrovať do miest, ktoré sa veľmi rýchlo začali rozrastať. Vzrast manufaktúrnej výroby spolu s vybudovaním železničnej siete a nárastom dôležitosti bývalých hanzových miest prispel k vytvoreniu novej spoločenskej triedy robotníkov (Drost 2010).

Rýchly rozvoj železníc a železničnej dopravy umožnil oveľa rýchlejšie prepravovanie tovaru, ktoré do Pobaltia smerovalo najmä z oblastí južného Ruska. Príkladom bolo otvorenie železničnej trate Riga – Davgavpils – Orel – Volgograd v roku 1861; ďalej trate, ktorá spájala Tallinn so St. Peterburgom (1870); a taktiež trate po osi Riga – Tartu – St. Peterburg, ktorá bola otvorená v roku 1889. Nová vrstva mestského obyvateľstva, pozostávajúca najmä z Lotyšov a Estóncov, sa uplatňuje práve vo fabrikách, ktoré sa od 60. rokov 19. storočia začali v Pobaltí rozvíjať enormnou rýchlosťou. Len v Rige sa zvýšil počet tovární zo 61 v roku 1862 na 197 v roku 1875. Rovnakým tempom stúpol v mestách aj počet obyvateľov. V Rige žilo v roku 1867 104 000 obyvateľov, v roku 1888 to bolo 182 000 a do začiatku 1. sv. vojny narástol v Rige počet obyvateľov na 530 000. V priebehu pol storočia sa z malých miest, v ktorých boli najviac rozšírení nemeckí obchodníci a remeselníci, stali obrovské priemyselné centrá tvorené prevažne obyvateľmi lotyšského a estónskeho pôvodu (Schwabe 1949).

Okrem prudkého rozvoja priemyslu sa začala rozvíjať aj námorná doprava, ktorá so sebou priniesla výstavbu lodí a rozvoj osobnej a najmä obchodnej prepravy. Tá spájala prístavné estónske a livónske mestá so St. Peterburgom a s prístavmi vo Fínsku a Švédsku. Na prelome 19. a 20. storočia patrili niektoré mestá Pobaltia medzi jedny z najdôležitejších priemyselných stredísk celého cárskeho Ruska a práve baltské prístavy zohrávali dôležitú úlohu v obchodných kontaktoch so zvyškom Európy (Hebedová a Hofírková 2012). Po ukončení severnej vojny získalo cárske Rusko veľký vplyv na dianie práve v susednom poľsko-litovskom štáte, pričom do značnej miery využívalo mocenské boje poľských oligarchov a všemožne bránilo upevneniu panovníckej moci. Proti stabilizovaniu pomerov na kráľovskom stolci využívalo Rusko všemožné prostriedky a snažilo sa najmä o presadzovanie slobôd pre šľachticov, ktorí by tak mohli obmedzovať kráľovskú moc (Švec, Macura a Štol 1996). V tomto období bolo Poľsko už plne závislé od rozhodovania cárskeho Ruska, ktoré si z neho vytvorilo akýsi protektorát, čo bolo viditeľné v dosadzovaní proruských kandidátov na kráľovský stolec. V Poľsku medzitým prišlo k prehĺbeniu vnútornej krízy, ktorá sa nakoniec prejavila aj v náboženských nepokojoch na poľskej Ukrajine, kde dochádzalo ku konfliktom medzi ortodoxnými Ukrajincami, katolíckymi Poliakmi a Židmi. Táto situácia nakoniec presvedčila cárovnú Katarínu II., že udržanie kontroly nad rozsiahlym územím Poľska je nereálne a pristúpila k návrhu pruského kráľa na delenie Poľska, ku ktorému sa pridal aj

habsburský panovník Jozef II. K tzv. prvému deleniu Poľska nakoniec došlo v roku 1772, kedy Poľsko stratilo asi 28 % svojho územia a až 40 % obyvateľstva (Gurňák 2007).

Obrázok 10 Prístav v Tallinne, Estónsko

Zdroj: Verba, V. 2013

Nestabilná situácia, ktorá panovala v rozpadávajúcom sa poľsko-litovskom štáte nakoniec vyústila k ďalším stratám územia v tzv. druhom a treťom delení Poľska (1793 a 1795). Cárске Rusko si počas diplomatických jednaní o rozdelení poľsko-litovského územia okrem rozsiahlych území na východe zaistilo aj rozsiahle územia Litvy a zvyšku Livónska (Melichar a kol. 1975). Väčšina územia Litvy sa týmto delením dostalo pod nadvládu cárskeho Ruska, ktoré územie rozdelilo do dvoch gubernií spojených úradom generálneho gubernátora vo Vilniuse. Ruský cár taktiež obnovil činnosť univerzity vo Vilniuse, ktorá sa veľmi rýchlo stala strediskom inteligencie. V tom videli litovskí predstavitelia príslub opätovného obnovenia litovského veľkokniežatstva. K pokusu prišlo počas francúzskeho obsadenia územia počas prechodu do Ruska v roku 1812. Napoleon zriadil počas svojej krátkej zastávky vo Vilniuse komisiu pre vládu litovského veľkokniežatstva, ktorá proklamovala obnovenie únie s Poľskom a zaoberala sa aj zrušením nevoľníctva v krajine. Všetky tieto plány a liberálna atmosféra, ktorú Francúzi so sebou priniesli boli po pár mesiacoch zmarené pri ústupe Napoleonovej armády v decembri 1812 a Litva tak definitívne ostala pod nadvládou cárskeho Ruska (Švec, Macura a Štol 1996). Obdobie nadvlády Ruska v Pobaltí so sebou prinieslo v druhej polovici 19. storočia vznik národných hnutí, ktorých hlavným cieľom bolo vytvorenie spoločností, ktoré by boli nezávislé od dominancie baltského nemeckého obyvateľstva a od zasahovania z Ruska (Karjahärm 2000).

Karjahärm (2000) dodáva, že v atmosfére predkladania rôznych požiadaviek zo strany miestneho obyvateľstva vstúpilo do procesu Rusko, ktoré do oblasti prichádza so systematickou rusifikáciou, ktorej cieľom bolo vytvorenie silného národného štátu. Jednou z príčin, prečo Rusko zavádza takúto politiku, bol aj strach z toho, že baltskí Nemci by sa mohli stať majoritným obyvateľstvom v Pobaltí, ktoré by sa následne mohlo viac orientovať na silné zjednotené Nemecko (1871), čo by mohol byť veľký problém pre ruské impérium. Z tohto dôvodu sa Rusko snažilo obmedziť moc nemeckých obyvateľov v Pobaltí, čo sa prejavilo okrem silnejúcej rusifikácii, aj odobratím rôznych privilégií nemeckej šľachte, či zmenou administratívneho systému, do ktorého boli dosadzovaní ruskí obyvatelia. Medzi

hlavné znaky (Hebedová a Hofírková 2012) silného porušovania patrilo zavedenie ruštiny ako vyučovacieho jazyka a nútená konverzia na pravoslávie, čo malo začleniť obyvateľov Pobaltia do ruskej spoločnosti, teda oddeliť ich od nemeckého obyvateľstva. V Estónsku sa ruština stala úradným jazykom v roku 1885 a v nasledujúcich rokoch sa stala povinným vyučovacím jazykom na všetkých národných školách. Z hlavného centra vzdelanosti (univerzita v Tartu) museli odísť všetci nemeckí profesori a ruština sa tu tiež stala hlavným vyučovacím jazykom. V krajine bolo úradmi masívne podporované pravoslávie a na celom území sa stavali ortodoxné chrámy, z ktorých najväčším sa stal katedrálly chrám na vrchu Toompea v Tallinne.

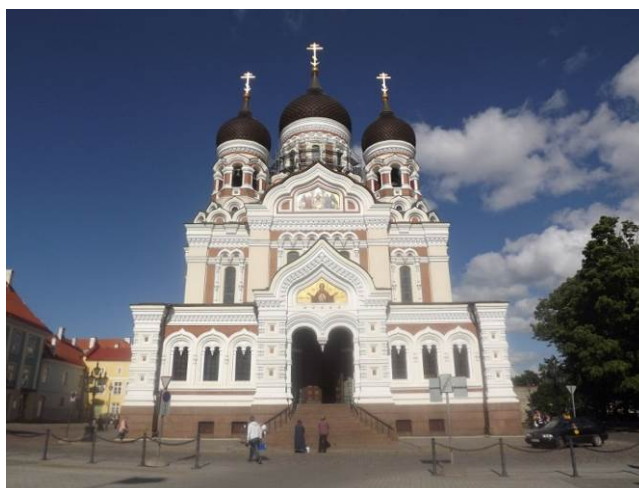

Vysvetlivky

— súčasná hranice štátov

Mapa 3 Politická mapa a usporiadanie pomerov v severovýchodnej Európe v roku 1812

Zdroj: Gurňák, D. 2007

Obrázok 11 Ruský ortodoxný chrám z konca 19. storočia v Tallinne, Estónsko
Zdroj: Verba, V. 2013

Významným pozitívom pre Pobaltie bola revolúcia z roku 1905, ktorá priniesla možnosť angažovania sa obyvateľov tohto regiónu vo vrcholnom politickom živote. Tento významný prelom sa prejavil najmä v možnosti zastúpenia v novo vytvorenom ruskom parlamente (Štátna Duma) v St. Peterburgu, kde sa objavili zástupcovia z Pobaltia po prvý krát. Na druhej strane, revolúcia nepriniesla udelenie akejsi formy autonómie pre estónsky, lotyšský a litovský ľud, po ktorej niektorí túžili už v tomto období. Získanie možnosti participovať a podieľať sa na riadení vecí verejných na vysokej parlamentnej úrovni, prinieslo pre zástupcov z Pobaltia vynikajúcu príležitosť získať skúsenosti, ktoré mohli zúročiť v blížiacom sa období boja za nezávislosť pobaltských štátov a ktoré sa výraznejšie začínajú posúvať do popredia po vypuknutí 1. sv. vojny a revolúcie v Rusku v roku 1917. Tieto udalosti znamenali začiatok veľkých zmien, ktoré sa v Pobaltí začali diať rovnako, ako aj v iných regiónoch južnej, strednej a východnej Európy a ktoré trojici pobaltských štátov po prvý krát v dejinách priniesli ich nezávislé postavenie na mape Európy (O'Connor 2003).

Záver

Pobaltský región prešiel počas svojho historického vývoja mnohými obdobiami, keď bola trojica pobaltských štátov vždy ovládaná mocou, ktorá dominovala v tomto priestore a významne tak predurčila jeho smerovanie. Takáto pozícia, v ktorej boli jednotlivé pobaltské štáty pod nadvládou cudzích síl, výrazne ovplyvnila pozíciu a geopolitické postavenie celého regiónu, ktorý sa takmer počas celého vývoja stal významnou sférou vplyvu okolitých mocností. Takémuto vývoju Pobaltia pomohla aj samotná lokalizácia regiónu, ktorý je situovaný na rozhraní dvoch svetov, a to východného a západného, čo urobilo z pobaltského regiónu „akúsi“ nárazníkovú zónu, v ktorej sa dlhodobo stretávali záujmy veľmocí „Západu a Východu“. Tie vo výraznej miere ovplyvnili vývoj Pobaltia (pozitívne či negatívne) nielen na poli historickom, či politickom, ale aj sociálnom, etnickom a kultúrno-geografickom. Jedným z pozitívnych období Pobaltia bolo obdobie, kedy bol tento región súčasťou hanzového spoločenstva, v ktorom zastával dôležité postavenie. Ako križovatka obchodných ciest spájajúcich západné trhy s východnými, sa Pobaltie stalo dôležitým článkom, ktorý

umožňoval napredovanie celého regiónu Baltského mora. Toto obdobie patrilo azda k jedným z najprínosnejších pre celý pobaltský región, ktorý významne dokázal ťažiť z dôležitej pozície v rámci severovýchodnej Európy. Naopak, k menej pozitívnym obdobiam Pobaltia patrili časy, keď sa v tomto priestore odohrali mnohé vojnové konflikty, ktoré mali negatívny dopad najmä na obyvateľstvo regiónu. Tie vyplývali do značnej miery zo špecifického postavenia Pobaltia na rozhraní západnej a východnej Európy, čo ho predurčovalo k získaniu roly spomínanej nárazníkovej oblasti. Práve pozícia tohto regiónu bola veľkým deficitom, ktorá ho predurčovala pre podriadenie sa mocnejším hráčom na geopolitickej scéne Európy. V tomto smere bol veľkým pozitívom až začiatok 20. storočia, kedy sa trojica pobaltských republík stala nezávislými štátmi na mape Európy.

Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda: Mgr. Anton Fogaš, PhD.

Použitá literatúra

Knižné publikácie

1. BACHRUŠIN, S.V. a kol., 1953. *Dějiny SSSR od nejstarších dob do konce XVII. století*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury.
2. BLIUJENÉ, A., 2011. *Northern Gold: Amber in Lithuania*. Leiden: Brill. ISBN 978-90-04-21118-6.
3. BOGDAN, H., 2009. *Řád německých rytířů*. Praha: Garamond. ISBN 978-80-7407-063-1.
4. BOUSFIELD, J., 2009. *Pobaltské státy: turistický průvodce*. 2. vyd. Brno: Nakladatelství JOTA. ISBN 978-80-7217-643-4.
5. GURŇÁK, D., 2007. *Vývoj politickej mapy stredovýchodnej a juhovýchodnej Európy: historickogeografická analýza*. Bratislava: KARTPRINT. ISBN 978-80-88870-62-3.
6. HEBEDOVÁ, Petra a Lucie HOFÍRKOVÁ, 2012. *Estonsko: Stručná historie státu*. Praha: Nakladatelství Libri. ISBN 978-80-7277-468-5.
7. HERMAN, K. a kol., 1982. *Dějiny SSSR od nejstarších dob do Velké říjnové socialistické revoluce*. 2. vyd. Praha: Academia.
8. KAN, A. S., 1983. *Dějiny skandinávských zemí*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda.
9. MELICHAR, V. a kol., 1975. *Dejiny Polska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda.
10. O'CONNOR, K., 2003. *The history of the Baltic States*. Westport: Greenwood Publishing Group. ISBN 0-313-32355-0.
11. RAUN, T., 2001. *Estonia and The Estonians*. Stanford: Hoover Institution Press. ISBN 0-8179-2852-9.
12. STEVENSON, J., 2003. *Dejiny Európy*. Praha: OTTOVO NAKLADATELSTVÍ. ISBN 80-7181-874-7.
13. ŠVANKMAJER, M. a kol., 1995. *Dějiny Ruska*. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-7106-183-2.
14. ŠVEC, L., V. MACURA a P. ŠTOL, 1996. *Dějiny pobaltských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-154-9.
15. TURNBULL, S., 2004. *Hrady Řádu německých rytířů 2: Kamenné hrady v Lotyšsku a Estónsku 1185-1560*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3412-5.
16. WILLIAMS, N. a kol., 2004. *Estonsko, Lotyšsko, Litva*. Praha: Nakladatelství Svojtka & Co. ISBN 80-7237-901-1.
17. ZIMÁK, A., 2002. *Hanza: Obrazy z dějin severského námořního obchodu*. Praha: Nakladatelství Libri. ISBN 80-7277-107-8.
18. ŽUKOV, J. M. a kol., 1959. *Dějiny světa v deseti svazcích: Svazek II*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury.
19. ŽUKOV, J. M. a kol., 1961. *Dějiny světa v deseti svazcích: Svazek IV*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury.

20. ŽUKOV, J. M. a kol., 1963. *Dějiny světa v deseti svazcích: Svazek V*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury.

Odborné analýzy

21. SCHWABE, A., 1949. *The Story of Latvia: a historical survey*. [online]. Stockholm [cit. 2014-01-19].
Dostupné z: <http://www.latvians.com/en/CFBH/TheStoryOfLatvia/THE%20STORY%20of%20LATVIA.pdf>

Článok v časopise

22. JELÍNEK, Pavol, 2009. Rytieri kríža vo východnom Pobaltí. In: *Historická Revue*. Roč. 20, č. 5, s. 42-48. ISSN 1335-6550.

23. DROST, Alexander, 2010. Historical Borderlands in the Baltic Sea Area. Layers of Cultural Diffusion and
24. New Borderland Theories: The Case of Livonia. In *Journal of History for the Public* [online]. č. 7, s. 10-24. [cit. 2014-01-23]. ISSN 1348-852X. Dostupné z: http://www.let.osaka-u.ac.jp/seiyousi/vol_7/pdf/JHP_7_2010_10-24.pdf

Internetové zdroje

25. JÜRJO, I., 2000. *History: The Baltic Landesstaat* [online]. [cit. 2014-01-28]. Dostupné z:
http://www.estonica.org/en/History/1710-1850_The_Baltic_Landesstaat/

26. KARJAHÄRM, T., 2000. *History: National awakening* [online]. [cit. 2014-01-30]. Dostupné z:
http://www.estonica.org/en/History/1850-1914_National_awakening/

27. KÕIV, L., 2000. *History: Estonia under Swedish rule* [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z:
http://www.estonica.org/en/History/1558-1710_Estonia_under_Swedish_rule/Population/

28. MILLS, J., 1998. *The Hanseatic League in the Eastern Baltic* [online]. [cit. 2013-10-31]. Dostupné z:
http://www.conflicts.rem33.com/images/The%20Baltic%20States/hansa_ost.htm

Fotografický materiál

29. Verba, V., 2013. – súkromné fotografie z cesty v Pobaltí z roku 2013